

Fridfull Jul 2021, Gott Nytt År 2022!

Ledaren

Malax museiförening 50 – Vällingklockan 20

JULEN ÄR I ANTÅGANDE! Är ni fler än jag som känner att det här året har gått fasligt fort? Det var ju nyss jul och nu knackar julen på dörren än en gång. Men mycket har vi nog hunnit med under det gångna året ändå. Våra museer har varit välbesökta under sommaren. Till viss del har vi igen kunnat ta emot grupper som har velat besöka oss, och då främst vid Kvarkens båtmuseum. Vi har haft skolklasser på besök både vid Järnåldersleden i Storsjön, vid Brinkens museum och vid Kvarkens båtmuseum. Vårt enda evenemang i år, Blommornas dag, som ordnades vid Brinkens museum den 8 augusti var välbesökt och uppskattat av både besökare och oss som arrangerade dagen. Det är så trevligt när museiområdet livas upp av många besökare som pratar med varandra, dricker kaffe och köper en lott eller två i hopp om att vinna någon av de fina vinsterna.

Vår 50-årshistorik är ännu under bearbetning. Texterna är klara och vi håller som bäst på med genomgång av dem för att få bort eventuella sak- och språkfel som smugit sig in. Näst i tur blir att välja ut bilder. Vi har gott om bilder till vårt förfogande och vi försöker få med både äldre och nyare bilder i historiken, för boken behöver inte bara belysa det förgångna, den ska även ta upp hur det är just nu i vår fina förening.

Aanacko 2022 har kommit ut tryckt och finns till försäljning. Denna är den 27:e i ordningen, alltså får vi snart fira 30-årsjubileum för den också. Även detta år är kalendern fullspäckad med intressant läsning och fina bilder. Ett stort tack till *Aanacko*-gruppen inom föreningen som varje år producerar en ny, spännande *Aanacko*. Ett särskilt tack skall också ges till de annonsörer som år efter år fortsätter att stödja vår verksamhet genom att ha en annons i vår kalender. Och om du har en bild hemma i något album eller i en låda någonstans, som du tycker kunde passa i *Aanacko* nästa år, ta gärna kontakt med oss. Vi söker ständigt nytt spännande bildmaterial att presentera.

DET BLÅSER NYA VINDAR i föreningen igen. Det är dags för en ny ordförande att fatta klubban efter **Olav Ahlbäck, Helge Granholm, Siri Hagback, Lorenz Uthardt, Gustav Smul-**

ter och **Solveig Söderback.**

Alla dessa personer har fattat ordförandeklubban stadigt i hand som ett roder och styrt föreningen framåt mot ny horisont. Det känns som stora skor att fylla, men nu är det då min tur att pröva på ordförandeskapet. Vem är då jag? Mitt namn är **Nina Sten**, innan jag gifte mig hette jag Falk i efternamn. Uppväxt i idylliska Klockarbacken, närmare bestämt i *färgaris kråotji*. Jag gick med i föreningen som talkoarbete vid Brinkens museum sommaren 2007, och var då som 26-åring yngst i talkogänget (nu räknade säkert de som är snabba i huvudräkning ut att jag fyllde 40 i år). År 2010 fick jag erbjudande om att gå med i styrelsen som adjungerad medlem, vilket jag med glädje accepterade. Jag har alltid varit intresserad av historia, även om jag aldrig har kommit mig för att på heltid studera något i den stilen. All min kunskap om det historiska kommer från böcker, dokumentärer, internet i stort och inte att förglömma den tid jag har spenderat vid våra museer tillsammans med andra kunniga människor som berättat om allt möjligt. En ordinarie plats i styrelsen tilldelades mig år 2012 och jag blev på samma gång föreningens vice ordförande. En post som jag har hållit ända fram till nu.

Just nu är jag hemma med barn. Dottern **Oli-via** är nu 4 år och har kul på dagis i veckorna. Sonen **Oscar** har nyss fyllt 1 år och får vara hemma med mig om dagarna. Vi bor i ett hus vi själva har renoverat i Västervik, Vasa. Renoveringsprocessen var rätt lång eftersom vi gjorde så mycket vi bara kunde själva på kvällar efter jobbet och under helgerna. Men slutresultatet är vi nöjda med och efter att ha bott här i två år så kan vi konstatera att vi trivs väldigt bra. I likhet med många andra som flyttat från hembygden är Malax dock det jag tänker på som "hemma". Varje gång jag sätter mig i bilen och kör mot

Malax känns det faktiskt som att jag är på väg hem. Det känns tryggt, säkert och jag känner varje kurva och grop i vägarna. Det lär väl ändra med tiden, men ännu är mina rötter rätt djupt förankrade i Malax.

Med den här lilla presentationen av mig själv vill jag önska er alla och envar en riktigt **God Jul och ett fantastiskt Gott Nytt År!**

Nina Sten,
ordförande
(Selfie-bild)

Julen i Malax 1949

JULEN FIRADES i hela malaxbygden som en ljusets och fridens högtid. Utomhusjulgranarna vid gårdar och vägskäl var i år talrikare och mer strålände än någonsin tidigare, julfacklor och brasor brändes som brukligt varit sedan äldsta tider i bygden, och på julforgonen tändades ljus i fönstren. Det vilade ro och stämning över ådalen under hela julhelgen.

Någon bjällerklang hördes inte i år på julforgonen. Brunte och Pålle fick vila sig hemma i stallet för en gångs skull. Vägarna var hala och vanskliga att beträda med hästfordon. Men folk sökte sig nog till julottan i kyrkan ändå. Man for med bussar och bilar som modernt folk. Ända från Vasa och Solf kom grupper med buss, folk som ville se sin barndomsbygd på julforgonen och delta i julottan i sin gamla kyrka. Kyrkan var för övrigt klickfull, och khde Julin predikade. De från Vasa och Solf komna kyrkbesökarna bjöds gästfritt på kaffe av Elisabet och Valter Levlin.

Utdrag ur artikel av **Torsten Lindgård** i Vasabladet 28.12.1949, artikelns två inledande stycken. – Kyrkbilden är tagen 13.12.2015.

För seklet sedan

UNDER SOMMAREN OCH HÖSTEN 1921 var det rätt fredligt ute i världen, fränsett att turkar och greker krigade mot varandra, och att irländarnas frihetskamp gick in i det slutskede som i december skulle utmynna i ett avtal om en fristående irländsk fristat, avskild från ett med Storbritannien förenat Nordirland. I Finlands närområde hade fredsslutet i Dorpat lugnat läget borta vid östgränsen, men faktiskt väntade igen ofred i de områdena. En bidragande orsak var att de även annars bristfälliga förhållandena i Ryssland förvärrats av en enorm hungersnöd. Vår föga russofila finlandssvenska press förmedlade rysliga skildringar av hur Sovjetmedborgarna åt gräs, löv och råttor, hur hela familjer föredrog att dränka sig i Volga, hur tusentals barn flydde in i skogarna för att livnära sig på växtlighet ovan och under jord. "Sovjetväldets döds kamp" talade man om.

I det sovjetiska Östkarelen ledde bristtiderna och vad man upplevde som myndighetstrakasserier på senhösten till organiserat uppror

längs långa avsnitt av gränsen. Även sedan makt-havarna skickat styrkor för att återställa ordningen stred karelarna med viss framgång, så att deras hela 3000 man starka armé av "metsäsissit" ännu i slutet av året kontrollerade viktiga områden som de besatt. Det gällde här en folklig resning bland karelarna själva, och inte – som under Aunusexpeditionen – finländska frikårer som sökt sig till gränsen. Men naturligtvis hade finländska frivilliga möjlighet att sälla sig till de stridande, och överallt i landet stödde man spontant karelarnas sak genom penninginsamlingar och hjälpsändningar, läkarsällskapet Duodecim utrustade två ambulanser jämte vårdpersonal, osv. Sovjet beskyllde i skarpt formulerade noter Finlands regering för att ha understött upproret, Finland avvärjde beskyllningarna och ville att Nationernas förbund som neutral part skulle undersöka läget. Liksom upprorsmännen påtalade man också i hänvändelsen till NF att Sovjet inte uppfyllt sitt vid Dorpatfreden avgivna löfte om autonomi för Östkarelen.

Bland finlandssvenskarna var missnöjet allttjämt stort över att deras krav på olika språkliga och förvaltningsmässiga särarrangemang inte uppfyllts. Strax före julen röstade riksdagen för tredje gången mot att anvisa medel för inrättande av ett svenskt biskopsstift, trots att regeringen förordat saken. Ett slags svenskhetssytring var också det allt starkare aktualiserandet av rasbiologiskt tänkande, som ibland uppfattades som särskilt angeläget just för finlandssvenskarna, vilkas lott ju blivit "sammanboendet med en stam, vars hela fysiska och andliga läggning är oss främmande ..." (Vbl 9.12).

* * *

ANKNYTER VI SKEENDEN i Malaxtrakten till det nyss sagda, så kan vi konstatera att rasbiologin också här var mer än någonsin i ropet. Dess ledande gestalt Herman Lundborg besökte Österbotten och höll föredrag i Kronoby, och syster Rakel gjorde kommunrundor för att upp-

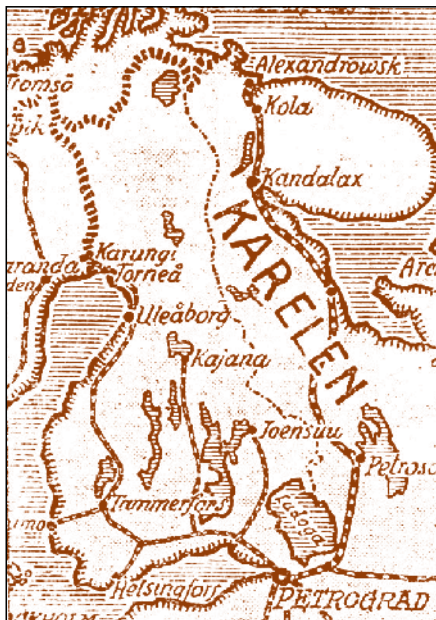
muntra tillkomsten av lokalavdelningar av det nygrundade samfundet Folkhälsan, som ju hade rasförädling som en viktig punkt på programmet. Från hennes besök i Malax rapporterar Vbl 12.11 att ett livligt intresse förspordes, att bildandet av en avdelning för Malax med omnejd verkställdes med livlig glädje och oskrymtad tillfredsställelse och att folkhälsoarbetet skulle syfta till att skapa en livsduglig svensk stam och verka för att den svenska rasen skulle stå ren och obefläckad genom tiderna.

Annat svenskhetsfrämjande på orten var att jord som avyttrats till finskspråkiga i ett par fall återköpts av svenskar i Malax. Vbl (20.9, 8.12) välkomnar detta som tecken dels på att man äntligen börjar varsebli den stora faran av att svenskfolket avhänder sig odlingsmark, dels på att insikten stärkts beträffande nödvändigheten att återvinna sådan en obetänksamhet bortschackrad svensk jord, fädernas dyrbaraste arv.

Med mindre uppskattning noterar lokal-korrespondenten hur "brännvinsandarna" varit i farten under allhelgona. Raggländ ungdom och dito ålderdom har det varit gott om, i alla gränder har det doftat av flytande glädje, ruljangsens dova ekon blandat med enstaka illvrål har ljudit över den sovande bygden i stjärnekvällarna. Det skulle vara gott om jobb för statens flygande brännvinspolis, menar reportern, ifall dessa brydde sig litet om att verkligen forska efter var giftkällorna finns.

På dylikt forskande var kommunalfullmäktige också inne vid ett möte där man behandlade landshövdingens skrivelse om möjligheten till penningbelöningar för dem som "verkat för upp-dagande av brott mot förbudslagen". Fullmäktige fann dock ingen anledning att belöna någon, eftersom polisen ju uppbar lön för sitt arbete, och nykterhetsnämndens medlemmar hade meddelat att de inte anser några arvoden förenliga med sina på "anständig rättsuppfattning" ideellt grundade insatser för lagens ihelgdhållande. I övrigt hade de kommunala beslutsfattarna igen mycket bestyr med att hantera alla utgifter som skolväsendet förutsatte, med planering och förverkligande av skolbyggen, löne- och naturaförmåner för lärarna osv. Kommunal-nämnden fick behandla ett kanske sista ärende med direktanknytning till "ryska tiden" när det för E. M. Bonns gård inkom begäran om ersättning för vad som under rysk militärs inkvartering förkommit eller fördärvats – bl.a. hade bräder, takpärter och 9 famnar granved försvunnit.

En viktig händelse var den festliga invigningen av Övermalax ungdomsförenings lokal i juli, och ett nytt inslag i det ungdomliga föreningslivet var en tydligen mycket aktiv gymnastikförening i Överbyn. Något MIF fanns ännu inte, men man märker åtminstone ett tydligt ökat intresse för att i anslutning till ungdomsföreningsverksamhet utöva friidrott. Malaxidrottare höll sig väl framme både beträffande deltagarfrekvens och resultat vid tävlingar inom sjätte ungdomsringen, och det ordnades även en kommunintern tävling mellan ungdomsföreningarna, där segern överlägset bärgades av Yttermalaxynglingarna. Ynglingar var det alltid fråga om, utom när det i en kommunkamp mot Sundom som ett extrainslag ordnades en flickstafett, i vilken dock inget Malaxlag medverkade. En poäng med idrot-

VBL 12.12.1921

Solhem

Invigningsfest

firar Ö. Malaks ungdomsförening söndagen den 14 augusti kl. 2 e. m.

PROGRAM:

Ouvertyr,
hälsningstal,
deklamation,
trio,
musik,
fästtal,
deklamation.
gymnastikuppvisning,
teater m. m. m. m.

6639

Dans

VBL 13.8.1921

Soaré

anordnar Ö. Malaks gymnastikförening i Petalaks kyrkoby lördagen den 8 kl. 8 e. m. Gott program. Fin musik. 8288

VBL 8.10.1921

Spjutkastning.

G. Ahlskog, Y. M.	38,76 m.
E. Ahlskog, d:o	37,77 »
V. Herrgård	73,04 »

Lindningen på spjutet var oriktigt placerat och gjord med alltför klen snöre.

Höjd hopp.

A. Aberg, Petalaks	143 cm.
E. Köping, Y. M.	141 »
G. Köping, d:o	139 »

I detta hopp, som försiggick på en slipprig äng, använde segraren en besynnerlig rullningsstil, som knappast kunde gillas på större tävlan, då man bör komma ned med fötterna först.

VBL 9.8.1921

tande flickor ansågs vara att de kunde locka fler pojkar till tävlingsbanorna, "annars hade väl ej denna tävling medtagits på programmet".

Kommentarerna till de i tidningarna återgivna tävlingsresultaten vittnar om de primitiva omständigheter under vilka tävlingarna försiggick ifråga om yttre förhållanden, utrustning, regeltillämpning och resultatnotering. T.ex. beträffande Inge Hagbergs segrartid 11,0 på 100 meter i kampen mellan Malaxföreningarna påpekas inte utan skäl att den "självfallet var orätt upptagen" – med 11 blankt hade man varit medaljtrion i hälsarna ännu vid Paris-OS 1924.

Leif Finnäs

Under den här vinjetten finns på hemsidan gamla artiklar och notiser ur olika tidningar. Artiklarna berör främst Malax. Hittills har nära hundra

artiklar införts och i december införts nästan 50 nya artiklar. **Birger Ingman** (Smedsby) har sänt gamla tidningssidor till undertecknad, som vidarehänt dem till **Martha Bonn** (Gävle/Malax), som skrivit av artiklarna (ett jättejobb!). Artiklarna har därefter sammanställts till en kombinerad pdf-fil för hemsidan. – Nedan ett smakprov på en artikel.

Göran Strömfors

Vasabladet 6.11.1949

Nytt brobygge färdigt i Malax.

Bron över Kas fors i Åminne betjänar nu trafiken. (Ur VBL)

Kommunikationerna i Yttermalax by har i dagarna betydligt förbättrats genom att arbetet på bro- och vägbygget vid Kas fors har slutförts. Den nya bron och vägsträckan har numera även granskats av de statliga väg- och vattenbyggnadsmyndigheterna. Med detta företags fullbordan har en länge närd önskan blivit förverkligad.

Sedan lång tid tillbaka har kommunen underhållit en spång över ån i Åminne, vilken dock förstörts vid högvatten vårar och höstar och för övrigt ej heller kunnat betjäna trafiken på ett tillfredsställande sätt. Bygghandlet av en fast bro vid Kas fors blev därför aktuellt redan för ett femtontal år sedan. Man kom så långt, att det på kommunalstämma i januari 1936 beslöts att Yttermalax skifteslag och ortsborna tillsammans med kommunen skulle "bygga en fast bro, som då skulle kunna allsidigt betjäna trafiken på orten". Vid detta blev det emellertid i flera år. Så kom tvenne krig. Och för något år sedan byggdes en ny spångbro för gångtrafik, men ej heller denna kunde stå rycken vid de vårliga islossningarna.

Strävderna att få en körbro till stånd fördes emellertid efter kriget energiskt vidare med Matts Bonns och senare Edvard Köping i spetsen. Den svåraste nöten att knäcka var otivelaktigt själva rätten att bygga en bro vid ifrågavarande fors. Men även denna fråga fick sin positiva lösning, och i januari 1948 kunde man besluta om arbetets påbörjande.

Företaget omfattade byggandet av en knappt 100 m lång väg jämte bro över Malax å. En betydande del av arbetet utgjorde även uppgiften att rensa upp ån vid byggnadsplatsen, och nu efter bortschaktningarna är Kasforsens fall högst obetydligt. Det uppgjorda kostnadsförslaget slutade på ca 1.700.000 mk, till vilken summa staten torde bidra med största delen. Som ansvarig byggmästare och arbetsledare anställdes Edvard Köping, som fullgjort sin uppgift på ett förtjänstfullt sätt.

En icke föraktlig del av arbetet har utförts på frivillig väg.

Nu är väg- och brobygget som sagt färdigt. Den bro som man under många år hoppats på är verklighet och har en spännvidd på 19 m och en bredd på 4 m. Brofästena är av betong med granitförstärkningar på för stötar utsatta ställen. Den bärande konstruktionen utgöres av stål balkar.

Bron över Kas fors har otivelaktigt en stor mission att fylla. Linjebustrafiken och mjölktransporterna har kunnat ordnas på ett betydligt fördelaktigare sätt. Bron är vidare nödvändig för att en stor del av skoleleverna inom Tuuf distrikt alla årstider säkert skall kunna komma till skolan. Och till slut underlättar den främst lokaltrafiken på ett tillfredsställande sätt, en lokaltrafik som är absolut oundgänglig. Den utgör en välkommen förbindelselänk mellan människorna på ömse sidor av ån.

Yttermalaxborna och i all synnerhet åminneborna kan därför glädja sig åt ett stort framsteg för samfärdseln i byn.

Dimmornas bro

Kas bro i Åminne har i folkmun fått namnet Dimmornas bro. Namnet kommer från filmen *Dimmornas bro* som visats på Bio Lyran i Köpingsgränden, troligen i mitten av 1940-talet. Filmaffischen intill har varit uppsatt vid Bio Lyran. Donation av **Evald Holmgren** till Malax museiförening. Läs mera om biografen och dess filmer i Aktiv närkulturs *Album* nr 3, 2001.

Nationalmuseets utställning *Annanland*

FÖRSTA MARS I ÅR tog **Viktor Sohlström**, evenemangsproducent vid Finlands nationalmuseum, kontakt med föreningen. Nationalmuseet skulle inviga en ny permanent utställning – *Annanland*. Denna utställning skulle behandla Finlands historia genom tiderna. På grund av coronaläget kunde de inte ordna ett större evenemang utan de hade tänkt göra en presentation på nätet. De skulle belysa sex föremål som fanns i utställningen. Sex ungdomar från föremålets ursprungsplatser behövdes för presentationen. Ett av föremålen var en tubkikare som kom från Malax och därmed behövdes en ungdom härifrån. Museistyrelsen i Malax frågade mig om jag var intresserad av detta. Det var jag, men tveksam inför en del av programmet.

Viktor Sohlström kontaktade oss och informerade hur de hade tänkt sig filmerna. På sportlovet spelade jag in en videosnutt vid vår villa på Algrund och vid båtmuseet. Vi tvekade inför besöket i Helsingfors så vi bestämde oss för att söka bakgrundsfakta om kikaren.

Lizette Damsten berättar här vid videoinspelning i Kvarkens båtmuseum den 14 mars om säljägare i sin släkt. Säljägardockan, **Wilhelm Sjöroos**, från Molpe har en tubkikare på bröstet och *vekari* i handen. Sälattrappen i förgrunden har **Lars-Göran Söderholm**, Bergö, gjort.

Det visade sig att kikaren kom från Petalax och hade varit i amiral **Carl Olof Cronstedts** (1756–1820) ägo. Cronstedt har deltagit i Nordamerikanska frihetskriget, varit amiral i svenska flottan och varit en av svenska kungens närmaste män. Han föll i onåd hos **Gustav IV Adolf** och blev kommandant på förläggningen Sveaborg 1801. Den 6 maj 1809 gav Cronstedt

Sveaborg åt Ryssland utan någon egentlig strid. På Sveaborg fanns 7000 soldater och svenska flottan var beredd på undsättning bara isarna försvann. Hur kom denna tubkikare i Cronstedts ägo? Kunde kanske också svenska kungen ha hållit i denna kikare?

Mamma ringde **Margareta Lindell** i Petalax och efter en stunds funderande kom Margareta på att det har funnits en adelssläkt som hette **Sölverarm** i Petalax. I denna släkt fanns det flera soldater. Mamma började läsa in sig på släkten Sölverarm och hittade **Paul Adolf Sölverarm** (1769–1820). Han var fänrik vid arméns flotta år 1785, kapten 1799–1801, major i flottan 1808–1809. Det verkar finnas massor av tillfällen då dessa två män kunde ha träffats. Kan detta vara svaret på hur kikaren kom till Helsingfors?

Vi ringde Viktor och berättade vad vi hittat men han var mer intresserad av säljaktstemat. Speciellt när han hörde att jag kommer från en säljägarssläkt. Min morfar, min morfars far och min morfars farfar var alla säljägare. Min morfars farfar var också bössmed.

Viktor meddelade att filmningen av mig när jag skulle sätta kikaren i sin utställningsmonter

Lizette med kikaren från Petalax i Nationalmuseet.

skulle ske den 20 mars. Enligt planeringen skulle vi åka tåg till huvudstaden. Efter en del funderande bestämde vi oss för att åka. Vi fick ta egen bil till Helsingfors och pappa lovade att vara chaufför. Vi tog med egen matsäck – allt för att undvika coronasmitta.

Lördagen den 20 mars blev vi mottagna av Viktor vid Nationalmuseet. Han informerade oss om dagens program och meddelade att de tyvärr var försenade. Vi fick en privatguidning av intendenten **Frida Ehrnsten** och vi stortrivdes i ett coronanedstängt museum.

Viktor kom och hämtade oss och det var min tur att bli filmad. Jag fick ta på vita handskar innan jag fick röra kikaren. Filmningen var snabbt avklarad och vi fick köra hem till Malax igen.

I maj öppnades utställningen *Annanland* på nätet. Under sommaren öppnades Nationalmuseet för besökare.

Alla våra filmsnuttar klipptes ner till några minuter. Vill du se resultatet? Gå in på www.kansallismuseo.fi och sök på *Annanland*. Eller sök via Youtube på *Annanland* - Lizette och Frida.

Tack för att jag fick förtroendet att åka på ett annorlunda uppdrag!

Lizette Damsten

Ovan julgranen vid *Nöringsvieji* i Klockarbacken ca 1960; foto Evald Holmgren.

Stora ute julgranar

Komplettering till de utejulgranar som nämndes i *Vällingklockan* december 2020.

Bjarne Berglund berättade den 9 december 2020: **I Jonkaisbränno** i korsningen till Helnevägen, där postlådan bakom Edvard Lövgrens fähus fanns, så började Jonkaisbrännborna efter kriget varje jul ha en stor och ståtlig utejulgran. Den elektriska strömmen togs från Edvard Lövgrens hus och det var 20 gårdar, som gav en frivillig avgift för strömmen. Bjarne Berglund gick runt i gårdarna och bar upp avgiften. Postlådan var gemensam för 20 gårdar.

Hos familjen Alarik Berglund i Jonkaisbränno lyste tre jullyktoer på en lång stång upp nejden med rött, gult och grönt ljus. Lyktorna var klädda med färgat silkespapper. Det var en gammal jultradition i Malax men under kriget när det var mörkläggnings och lyktorna inte fick tändas så upphörde traditionen så småningom.

Monika Enholm berättade att det under 1940-talet, efter kriget, fanns en stor julgran **i Klockarbacken** på Liljeroos tomt vid vägkorsningen på Ginstigen. Alexander Holmgren var den förste som ordnade med julbelysningen i granen. Många ungdomar samlades där om kvällarna, det var en uppskattad samlingsplats. Det samlades upp en slant i gårdarna för den elektriska strömmen.

Monika Enholm berättade att det också fanns en julgran **i Pakschal ienda**, vid Björkells.

Carita Storm berättade: På 1950-talet fanns en utejulgran **i Stolpas**. Den sattes upp söndagen före jul och det var vanliga stora elektriska lampor i serien. Strömbrytaren fanns på farmor Sofia Storbachs (*Jässas Fias*) vägg. Någon hade ansvar för att tända och släcka granen. Pengar samlades ihop för strömmen.

Carita Storm: **I Havras** fanns en julgran på Gunnar Ekstrands *lindo*.

Siri Hagback

Det "osynliga" båtmuseet

Under ett år registreras för båtmuseet över 200 inkomna meddelanden från olika håll. Största delen av dem syns för allmänheten i verksamheten genom utställningar, donationer, besök m.m. En del intressanta ärenden blir likväl "osynliga" – de stannar ofta bara som en notis och ett svar i båtmuseets korrespondensmapp. Här några exempel på saker som hamnat i skymundan:

- **Båtmuseet har under året** deltagit i både det nationella och regionala **klinkbåtsprojektet** via Museiverket resp. Kulturstörbotten. Projektets mål är att få klinkbåtsbyggtekniken erkänd som ett immateriellt världsarv i UNESCOs förteckning. Den samnordiska ansökan har seglat i medvind och ansökan, som även Kvarkens båtmuseum/Malax museiförening understött med en bilaga, torde godkännas som ett världsarv i Paris i december 2021. Vid ett klinkbåtsbygge överlappar båtens bord lite varandra. (Sätts de kant i kant är det ett kravellbygge.) De allra flesta av båtmuseets båtar är klinkbyggen, så museet har kanske världens största samling med ett 80-tal klinkbyggda småbåtar! Nästa sommar visar vi Kulturstörbottens informativa utställning om klinkbyggstekniken i båtmuseet.

Klinkbyggda båtar i Kvarkens båtmuseum.

- **Innan det fleråriga projektet Museilot-sen** – nu mera känt som digitala **SKÄREN** – avslutades hann projektet sammanställa en utställning om säljakt, *I fålan*, som visades i Arte Mares utställningsrum i Världsarvsporten, Replot, under vintern och i Korsnäs bibliotek på vårvintern. Granösunds fiskeläge och Kvarkens båtmuseum försåg utställningen med föremål och infomaterial och deltog även i utställningens upp- och nedmontering. Hela projektet i Kulturstörbottens regi har letts av **Eva-Marie Backnäs**. Utställningarna var välbesökta och gav god reklam. – Den digitala Skären-utställningen kan ses på hemsidan, kolla <https://skarenmuseum.fi/>

Från utställningen i Korsnäs bibliotek.

- **Bertil Bonns, hemma från Bränno** i Malax men numera Skelleftebo, har under året hållit **föredrag** om fälbbåten i Tromsø universitet och därefter skrivit en **artikel** på samma tema för norska *Kysten*. Vi torde få ett exemplar av skriften när den utkommer. Bertil representerar Kvarkens båtmuseum vid sina framträdanden. Det känns naturligt då hans stora fälbbåt finns i vårt båtmuseum. – Bertil initierade i februari även jakten på "den sista och klassiska **ättmanbåten**" (en åttamans fälbbåt), som itusågad fungerat som hölador på Bredskär i Molpe under många decennier. Vid besök på platsen i somras konstaterade han, **Annika Sander** och **Henrik Frans**, Molpe, att inget fanns kvar av båten/ ladan ... Synd, men så råkade jag i höst få syn på **diabilder** av den itusågade båten i arkivet vid Brinken. Bilderna hade jag knäppt den 2 oktober 1998 då filmaren **Mikael Wahlberg** från Stockholm gjorde korta filmer kring fälbbåten för den stora utställningen *Människor och båtar i Norden* till vilken Bonns fälbbåt seglades från Malax till Stockholm och i utställningen representerade den öster- och västerbottniska fälbbåten.

Ännu i oktober i år överlät Bertil ett intressant **redskap för tillverkning av blyhagel (!)**, som Henrik Frans donerat vid besöket på Bredskär. Föremålet passar bra i vår samling av bössor. Det ena ger det andra, ibland t.o.m. blyhagel ...

Redskap för blyhagel-tillverkning.

- **Det inkommer varje år** olika förfrågningar: i år bl.a. från Kuusamon museo om hur vi förvarar/visar vår vinternot, från Umeå om vrak i Österbottens skärgård, från Åbo en bildförfrågan för en doktorsavhandling där **Paul Stoors** 1820-tals julla i vårt museum visade sig vara bäst lämpad att skildra en liten 1700-tals fiskebåt efter sökning i Finland, Sverige och Estland (!). Bilden nedan ingår i avhandlingen.

Göran Strömfors

Verksamhet 2022

Museiföreningen höll höstmöte den 17 november 2021. Höstmötet valde då ordförande och åtta styrelsemedlemmar för 2022. Efter höstmötet hölls ett konstituerande styrelsemöte där styrelsen fördelade förtroendeposterna samt valde tre adjungerade medlemmar.

Styrelsen för 2022: ordförande **Nina Sten**, vice ordförande **Mikael Storfors**, sekreterare **Gunnel Smulter**, sekreterare för båtmuseet **Göran Strömfors**, kassör **Britt-Helen Flemming**, medlemmar **Kent Herrgård**, **Kerstin Hägen**, **Maria Strandberg** och **Nils Sund**. Adjungerade medlemmar **Mathias Högbacka**, **Susanne Lagus** och **Hans Söderback**.

Höstmötet godkände även budget och verksamhetsplan för 2022. Några axplock ur verksamhetsplanens mål för år 2022:

- Museiföreningens 50-årsjubileum uppmärksammas genom att ge ut en omfattande historik.
- Våra museer görs kända för allmänheten såväl lokalt som regionalt men även nationellt. Föreningens hemsida innehåller alltid aktuell information såväl på svenska som på finska och engelska.
- Månadsbilder för Brinkens museum och Kvarkens båtmuseum publiceras på webbplatsen med detaljerad information om bl.a. händelser och objekt som finns i museernas samlingar.
- Samarbetet med kommunens daghem och skolor fortsätter genom besök vid museerna, tidsresor m.m.
- Barngruppen Lärilngarna fortsätter sin verksamhet.
- Föreningen samarbetar med kommunen, för-samlingen, olika föreningar och erbjuder utrymmen för kurser, föreläsningar och möten.
- Föreningen kan i begränsad omfattning även erbjuda utrymmen för privata tillställningar såsom studentfester, födelsedagskalas och motsvarande.
- Antalet medlemmar ökar, antalet besökare vid museerna och lederna ökar, fler personer som deltar i talarbetet.

Eftersom det nu under två år inte gått att ha alla evenemang som planerats, beslöt styrelsen att inkommande år ordna endast tre evenemang och hoppas de ska kunna genomföras: Hembygdsdagen i juli, Blommornas dag i augusti och Europeiska kulturmiljödagarna i september.

Gunnel Smulter, sekreterare

Sevärd även vintertid – Orregårdens trädgård!

Jul vid fronten

Det är inte krig i alla fall, har blivit en vanlig replik under pandemin. Underförstått har vi det bra ändå trots olika coronarestriktioner. Vi har tak över huvudet, mat, värme, vatten, trygghet ...

Mina tankar går till mina morbröder och alla andra unga män som tvingades ut i kriget på 1940-talet. Hur kändes det för dem? Det går över huvud taget inte att föreställa sig. Och de där hemma, vilken oro och ängslan!

Postgången tycks ändå ha fungerat. Kanske en liten tröst att kunna skicka paket, och få svar tillbaka. Tack vare det har jag och mina syskon kvar ett antal brev från våra fyra morbröder som var inkallade. Vår mamma Adèle brukade skicka paket åt dem, och jag kan konstatera att flera tackbrev är skrivna i december, den tid på året när man troligen tänker extra mycket på sina nära.

Emil som var född 1908 väntade bara på att bli civil i sitt brev från december 1941. Även Kalle, född 1915, låg ute samtidigt. Han blev sårad under slutstriderna på Näset sommaren 1944. John, 24, och Torsten, 19, stupade då. Det blev några kvalfyllda veckor när hemmafolket inte visste vad som hänt bröderna.

Martha Bonn

Här följer utdrag ur brödernas **brev till syster Adèle** från hösten 1941 till nyåret 1944.

Det första är från Emil:

Emil Rönnback,
Malax (1908–1987), JR 61

Lördagen den 27.12.1941

Hej syster!

Nu måste jag fatta min penna och skriva några rader till dig, och hälsa att jag lever och är frisk å kry intill min skrivande stund och önskar dig detsamma. Till först måste jag tacka dig mycket för paketet som du sände mig.

Vi ligger bara och väntar på att slippa civil, men det dröjer och dröjer från den ena dagen till den andra. Det var bestämt att vi skulle vara hemma till jul, vi som äro födda före 1912. Fast

vi som äldre har nog haft det bra över jul, men de yngre pojkar som äro i linjen har det värre. Att stå och kutta på ryssen natt och dag då det är "bara" 30 grader kallt.

Jag måste sluta för denna gång med många hälsningar och god fortsättning på det nya året.

Emil

Karl Rönnback,
Malax (1915–1983), JR 61

Gevärsman, sårad i benet under slutstriderna på Näset sommaren 1944.

Brev från Karl:

5.12.41

Bästa syster!

Jag får framföra mitt bästa tack för paketet och brevet du låtit sända mig. Lever och mår efter omständigheterna väl intill min skrivande stund. Tråkigt är det nog ibland här när kamraterna stupar och kommer bort, fast man måste nog hålla opp humöret, annars skulle man snart bli yr i huvudet.

Vi har så mycket som 18 stupade och uppemot ett 40-tal sårade här i Malax kompani. Det blir nog många som får sätta livet till i det här kriget också. Fast vi har ju haft tur att klara oss hittills vi från oss, fast vi är ut så många, och får hoppas att vi klarar oss framöver också. Bara det skulle ta slut någon gång detta elände, men det ser mörkt ut.

Jag har ingen chans att slippa hem till jul, men kanske någon gång efter jul om jag har bra tur.

Vi befinner oss här på Syväre-fronten, men vi har det bra nu för tillfället. Vi är som säkring åt några finnar, så Emil (bror) är här i samma tält som jag.

Jag tycker att jag inte har något vidare att skriva så jag får avbryta för denna gång med mitt bästa tack och med många hälsningar till dig från bror Karl

Torsten Rönnback,
Malax (1925–1944), II/JR13

Uttagen i militärtjänst, infanteriet 13.10.1943. Till fronten 21.6.1944, gevärsman. Sårad av granatsplitter 13 juli 1944 vid Tikkala, dog 18.7.1944 på fältsjukhus i Juustila.

Brev från Torsten, 19 år:

Onsdagen den 29/12 1943

Hej på er!

Får så i all korthet ta och rista till några rader åt er. Får först tacka det hjärtligaste för paketet som ni sändt.

Man har nu varit in just 2 ½ månad, så man börjar så småningom bli van med det här livet. Jag tycker att det gått ganska bra hittills. Det måste ju gå så länge man får vara på sådana här ställen och inte behöver fara till fronten. Vi har det ganska bra med jobbet, för vi har prima förmän, så inte har man alls någonting att klaga på det, jämfört med förhållandena i fredstid.

Det har också gått rykte om att vi ska börja slippa på turpermis efter nyår. Om det stämmer och man har bra tur kanske man snart slipper hem och hälsa på.

Jag tycker jag vet inte något vidare, så jag måste sluta mina enkla rader med många hälsningar till er.

Hej då!

Torsten

John Rönnback,

Malax (1920–1944)

I militärtjänst 27.3.1940. I krigstjänst 17.6.1941 i Tunga sektionen 13, kanoniär.

Sårad 22.6.1944 i Vuosalmi, dog 24.6.1944.

Truppförband 2./Rask Psto 13.

John verkar ha varit en flitig brevskrivare. Här följer utdrag ur några av hans brev och det sista publiceras i sin helhet. (*Infört även i Gefle Dagblad 7.10.2001.*)

Onsdagen den 18.11.1942

Hejsan på er!

Får nu i kvällens lugn och ro taga mig friheten och skriva några rader till er med anledning av paketet som kom mig tillhanda i går kväll, och så ni får höra att det har kommit vägen fram och inte lämnat på någon annan väg.

Jag får tacka er mitt stora tack för vad ni sändt.

Nå ja, här går ju tiden som vanligt med dagen som kommer och dagen som går. Får hälsa att man är frisk och kry och mår efter omständigheterna väl.

Med det här krigiska tycker jag det är som förut, lugnt och stilla. Med vårt skjutande är det inte något vidare, vi skjuter någon gång nu och då. Så har vi byggt nya korsur i sommar och nu har vi dem färdiga så vi bor i dem nu. Bara vi får vara i dem i vinter när det blir kallt, och inte måste flytta någon annanstans.

Ja, snart har vi jul återigen, och det har inte blivit någon förändring sedan sista jul, utan det är samma elände ute i världen, eller värre kan man nästan säga, för man måste ju börja tro att världen är uppochnedvänd.

Hej då!

Med hälsning John

Lördagen den 23.10.1943

Hejsan på er!

Får nu när dagen är till ända och kvällen faller på taga mig an för en stund till att skriva några rader till er med anledning av paketet och hälsningarna.

I dag då jag kom hit var det här, så väldigt stort tack bara för vad ni sändt, för jag kan inte erbjuda er något annat än att tacka.

Nå ja, det är nu kväll och därute är det mörkt som i säcken. Det kan vara dystert för dem som skall stå på vakt en sån här natt för tankarna irrar nog hit och dit, om det som har varit och vad som kommer att hända.

Och här i korsun är radion i full gång så man får höra nyheter och ett av varje.

Med krigandet här tycker jag att det är lugnt och stilla som vanligt. Där hemma har det nu inte lämnat mycket när Torsten (yngsta brodern) for. Det kan vara dystert för dem när de lämnats så ensamma, men vad kan man göra.

Ögonen börjar nu blunda så jag måste sluta mitt brev för denna gång med varma hälsningar till er alla. Hej då!

John

Nyårsdagen den 1.1.1944

Hejsan på Er!

Får så i dagens tysta timma, när det ter sig lugnt och fridfullt här i korsun, taga mig an för en stund att skriva några rader så att ni får veta hur det står till, och tillika som anledning att skriva svar på paketet och hälsningarna som kom mig

tillhanda i förrgår, för vilket jag får utbringa mitt stora tack för vad ni sänt.

Som redan nämnt är det nu dag och där ute ligger snön på marken med sin vitskimrande färg, och minusgrader så det ser nog ganska vinteraktigt ut.

Ja, nu har vi också ett nytt år, men få se vad nytt och glädjande det här nya året medför. Man måste ju hoppas att det ska bli ett fridsamt och lyckligt år så att hela det här krigandet och eländet tar slut i världen.

Julen har nu också varit och farit med sitt firande och glädje. Nu är det bara minnet och förmimelsen av det hela som en gång varit. Med julfirandet här var det nog så att man visste att det var jul. Korsun hade vi städat och snyggt upp, så den såg ganska ljus och hemtrevlig ut.

Julgran hade vi också, med tjugo elektriska lampor i så den såg ganska vacker ut. Nu är det hela förbi så då är bara att vänta till nästa år.

Får även hälsa att man är frisk och kry och mår som vanligt och får även önska att ni gör detsamma goda. Slutar så med många hälsningar till er från,

John

Hej tå! Må väl!

Bröderna Rönneck, i slutet av 1930-talet. Från vänster: Emil, Karl, August, Viktor, John och Torsten. På bilden saknas Magnus, som emigrerat till Kanada, samt Elis. Fotograf okänd.

John Rönneck

Min käre son och vår broder
soldaten

John Rönneck

från Malax, född den 16. 2. 1920, sårades i striderna på Karelska näset den 22. 7. 1944 och avled senare av sina sår. Till stor sorg för mor, syskon, släkt, ungdoms- och frontkamrater.

Hilda Rönneck
syskonen med familjer.

Kriget tog hela din ungdom, kriget bröt dig helt till slut. Dock aldrig vi hörde dig klaga, tytt kämpade du striden ut. Nu vilar du ljuvt från all fara, vår suckan sjö mera dig när. Men minnet skall klart bland oss leva över älskade son och bror.

Käre John tack för allt.

Alla som önska följa vår käre till den sista vilan meddelas endast på detta sätt, att jordfästningen äger rum i Malax kyrka söndagen den 9. 7. kl 13. Samling i hemmet kl 10 samt efter gravsättningen.

11103

Vår älskade
soldaten

Torsten Edvin Rönneck

från Malax, född den 24. 1. 1925, sårades svårt i striderna den 14. 7. -44 och avled den 18. 7. Han följde sin bror John i hjältedöden lämnande mor, syskon, släkt och ungdomskamrater i djupaste sorg.

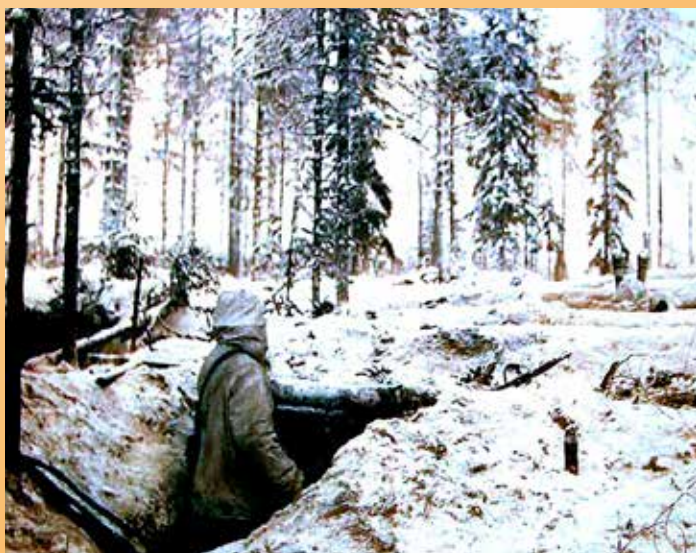
Hilda Rönneck.
Syskonen.

Allsmäktig Gud, som väg utstakar, som hjärta, tro och allt rannsakar, o, tag vår käre i din vård!

Käre Torsten, tack för rosorna på vägen, tack för allt!

Alla som önska övervara Tors- tens jordfästning som försiggår i Malax kyrka söndagen den 30 juli kl 13 meddelas, att samling sker i kyrkan strax före jordfästningen och efteråt i hemmet.

12157

Krigsbilden ovan från utställning i Militaria-museet i Tavastehus; Malax kyrkogård julen 2015: foton Göran Strömfors. Övriga bilder och dödsannonser: Martha Bonns hemarkiv.

Fiskekrig 1572

Wargöo - Wallgrundh

Olaus Magnus (1555): Om fiske vid eldsken

FÖR ALLOM THEM SOM DÄTTA BREFH

Före händer kommer kan, Bekiänner och Kungör Jag Clemet Brog, Lagmans domb i Wäria häfwande på then Ädle och Wälb:de Herre, Herr Hogenskijldt Biälckes, Friherre Wägnar till Läckö släth i Wäster götland, Lagman öfwer Norra Finne Lagsagu.

Tå Jag Lagmans ting hölt med Allmogen af Musor Sochn och by i Förståndig Tyris Pehrssons

närwaro, Boendes i Stockholm i häradshöfdinge stads sittiande på Wälb:ns Madz Boo Sigfredssns wägnar till Broo och i Kungl. Majjts. Befaldningsman förståndig Erich Nilssons, fougdeh ibidem sampt flere gode mäns närwaro som då församlade woro, Anno M.D.L.X.X.I.I. den 19 februari. Tå kom för Rätta å satte Tinge Erich Olofsson i Wargöo på denne sidan uppå sine med grannars wägnar och talte till Matts Jonson i Wallgrundh uppå hans wedeparters wägnar att de hade fiske och farit å theas idke watn, med theas bragdh uth öf:r theas Rätta Råår som emellan theas Byar åt skillje skall Nembl:n första Råån lätts Sundslandet deger wijk, så dādan till Truutöuren så sådan till den tredje Råån som ligger på

Wargöo Norr skatan sedan Rönskiärs så att Wargöo Boar skola wara på östra sidan, Under thesse före skrefne Råår och Wallgrundh uppå Norr sijdan men hwar så är Wahlgrundh Boar låta sig icke härmed wäll åth nöja som twenne Twister dem emellan Rå laget hafwa, Så skall them emellan skeep efter som Lag innehåller i Mediom diupom och Siöom. Men likwål så att Malaxarna skall slippa ut till Siös emellan både föreskrefne Byjjar. Hwiket ärende iag skiöt till de Tolf

i Nämnden säto som är Olof Nilsson i Jungsundh, Matts Olofsson i Smedsby, Anders Olofsson i Böhle, Lasse Philipsson i Karperö, Matz Nilsson i Anixor, Björn Michelsson i Wästerwijk, Björn Mårtensson i Clemtsoö, Lars Pehrsson i Malax, Nils Jönsson i Helsingby, Matz Michelsson i Ytter Laihela, Pål Jonsson i Wallgrundh, Bertel Larsson i Murmursund. The therom Ransakade oc Witnade och fullleigen wore faste åts, så att föreskrefne Råår är rätt Råår emellan Wargöo boor och Walgrundh Boer. Thår uth öfwer för:de Wallgrundh med wälde fiske och farit hafwe som the 12 i Nemnden witnade hwarföre sidne the blifwa saakfalte för wälde till 40 mark och dömer iag ännu föreskrefne Rån stadige och faste gille obråtsligen att hållas, Och förbiuder Jagh någon Min yttermehra hindra eller oqwällja föreskrefne Råår efter thenne dag hwar wijd sine 6:sr för Lagmans domb, ther till yttermehra wisso och högre warning tå trycker iag mitt Signete nedanför thetta brefh. Datum, år och dag af Stadh som utwisar.

Denna Copia Lijka lyda med Hauptman Mich. Nils Erickssons widimerade afskrift af siewfwe Originalen. Wittnen B. Höök

Textavskrivning och tolkning av det gamla dokumentet från 1572 har gjorts av Inga Österblad och Håkan Genberg.

Förmånliga julklappar!

Adam käserar 1 €
Ahlholm 4 €
Album 8 €
Amerika! – Emigration 1900 10 €
Bilder från det förlutna 5 €
Blås- och stråkmusik i Malax 10 €
Bondens år 3 €
Båtbyggarna Marander 5 €
Bössmeder och säljagare i svenska Österbotten 5 €
En livsvägs krokar 3 €
Ett båtbygge – Svalustjärten 5 €

Fäbodliv i Malax 12 €
Glimtar ur en bygdemans liv 8 €
Hammarbandet 5 €
Hammaren och städet 3 €
Historisk beskrifning öfver Malax 3 €
Husbönder och bomärken 10 €
I fälan 3 €
Industrihistorisk dokumentation av linspinning 2 €
Kust- och älvfiske 5 €
Kära Stina! – Amerikabrev ... 15 €
Lappfjärdseksstocken 1 €
Låt solä skin, låt sånna blås 8 €
Malax 1914 2 €
Malaxbygden (med 2 kartor) 20 €
Malax skolväsande 100 år 2 €
Minnen från Malax 3 €
Några österbottniska vattennamn 4 €
Offerstenar i Malax 2 €
På lodbössans tid 10 €
På vår äng står en gammal lada 4 €
Sagg-Matt 1 €
Sjukdom och död i Malax 1800–1899 15 €
Skolminnen 5 €
Som det grymmaste krig 3 €
Storsjön 3 €
Saljakt i Bottniska viken 5 €
Till sjöss! 10 €
Yrkesfiske i Svenska Österbotten 3 €
Ytåbyji i Malax runt 1950 30 €
Öjna 8 €

Aanacko 2022

med bilder från det gamla Malax

Almanackan är utgiven av Malax museiförening r.f. Årgång 27.

Fiskbryggan i Åminne. Den färske fiske köps direkt ur fiskarens båt och samtidigt kan man byta några ord med bekanta och sommargäster. Bilden från fiskbryggan i Åminne är tagen för 46 år sedan. Då var fisklådorna ännu gjorda av trä och båthusen var täckta med halm (vass?) och pärtor.
— Foto Viking Storbäck 1976. Malax museiförening; från skannad bild erhölet 2021 av Ann-Louise Sjöstrand

Aanacko 2022

är nu ute i handeln. Den säljs i Malax vid Stenco K-market, S-market, Neste Pappadagis, Malax Byggmaskiner och Naturkost i Vasa. Priset är 6 euro.

Daniel Kiöping

Del A Beata 30 €
Del D Elisabet 50 €
Del E Maria 40 €

Smidesfigurer (affisch) 3 €
Aanacko 2022 6 €
Annacko, tidigare årgångar 0,50 €
Vykort 0,50 €

Malax kommun

Malaxbygdens stupade 30 €
Malax historia, del II 40 €
Miljonären som körde röd moped... 20 €

Övriga

Fiskelågen i Kvarkens skärgård 15 €
Vestervik 20 €
Fyrar och båk 5 €

Kontakta:

Gunnel Smulter 050 5276595,
gunnel.smulter@pp.malax.fi

Billiga loppisböcker finns vid våra museer under sommarens öppethållningstider.

MALAX MUSEIFÖRENING r.f

Ta kontakt!

Närmare uppgifter om föreningens verksamhet ger styrelsen 2022:

Nina Sten (**ordf.**) 050 3003234, Mikael Storfors (**vice ordf.**) 040 8218823, Gunnel Smulter (**sekr.**) 050 5276595, Göran Strömfors (**båtmus. sekr.**) 050 5769475, Britt-Helen Flemming (**kassör**) 365 4572, Kent Herrgård 0500 868002, Kerstin Hägen 050 5608573, Maria Strandberg 0500 166299, Nils Sund 050 3615007. *Adjungerade medlemmar:* Mathias Högbäck 040 1838653, Susanne Lagus 050 5475146, Hans Söderback 045 3467220 – Leif Finnäs 050 5252513 (Vällinglockan).

<http://museum.malax.fi/>

Bli medlem i museiföreningen! Kontakta någon i styrelsen om du vill bli medlem (12 euro/år). Värva dig själv samt två andra personer som nya medlemmar – då får du gratis böcker och vykort till ett värde av 20 euro! **Vällinglockan** och även tidningen **Hembygden** fås – gratis! **Välkommen!**

Vällinglockan. December 2021. **Redaktion:** Martha Bonn, Leif Finnäs, Håkan Genberg, Gunnel Smulter och Göran Strömfors (även layout och nutida bilder om ej annat nämns). Bilder: Malax museiförenings bildarkiv om ej annat nämns.